

Pihla Takkinen

**CANCEL-KULTTUURIA KOSKEVAT
PUHETAVAT TIETEELLISESSÄ
TUTKIMUKSESSA**

TIIVISTELMÄ

Pihla Takkinen: Cancel-kulttuuria koskevat puhetavat tieteellisessä tutkimuksessa
Kandidaatintyö
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatutkimuksen tutkinto-ohjelma
Syksy 2021

Cancel-kulttuuri on erityisesti sosiaalisen median kasvaessa yleistynyt termi, joka tarkoittaa julkista ulossulkemis- tai boikotointireaktiota kulttuurisesti ei-hyväksytyjen aatteiden ilmaisemiseen. Kulttuuristen aatteiden kautta cancel-kulttuuri kytkeytyy tasa-arvopoliittisiin kysymyksiin esimerkiksi rasismiin ja seksismin vastaisesta puheesta. Käsitteen käyttö on tieteellisessä tutkimuksessa hyvin tuoretta, ja suomenkielistä tutkimusta aiheesta on vielä vähän.

Tässä tutkielmassa analysoin kymmenen englanninkielisen tieteellisen artikkelin sisältämiä puhetapoja cancel-kulttuurista. Analysoin sekä sitä, millaista tietoa cancel-kulttuurista on tieteellisissä tutkimuksissa tuotettu, sekä sitä, miten cancel-kulttuurin käsitettä on käytetty. Nämä kysymykset nivoutuvat yhteen tutkimuskysymyksessäni siitä, millaisin puhetavoin cancel-kulttuuria käsitellään tieteellisessä tutkimuksessa. Analyysimenetelmäni on diskurssianalyysi, jonka lähtökodista käsin ymmärrän, että tutkimukset ovat osaltaan rakentamassa käsityksiä cancel-kulttuurista.

Keskeisiä artikkelien sisältämiä puhetapoja ovat sananvapauden kaventuminen, cancel-kulttuuri identiteettipoliittisena ja poliittisena ilmiönä, cancel-kulttuuri aktivismista poikkeavana toimintatapana sekä cancel-kulttuuri tieteestä erottuvana toimintana. Aineistoni artikkeleille oli tyypillistä, että cancel-kulttuuri-käsitteen käyttöä ei juurikaan erikseen perusteltu tai sitä ilmiönä ei tarkasti määritetty. Pohdintaosiossa erittelen, miksi käsitteen tarkempi määrittely tai rajausta olisi tarpeen. Pohdin myös tieteen roolia tunnerikkaiden konfliktien käsittelyssä.

Avainsanat: Cancel-kulttuuri, identiteettipoliittikka, sananvapaus, aktivismi

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällys

Cancel käsitteenä.....	4
Meillä vai muualla?.....	4
Aineisto ja menetelmät	6
Aineiston rajaus.....	6
Aineiston kuvaus.....	7
Menetelmä	7
Tulokset	9
1.1. Identiteettipoliitikkaa	10
1.2. Identiteettipoliitikkaa vai poliittinen identiteetti?	11
2. Uhka sananvapaudelle.....	12
3. Aktivismia vai cancel-kulttuuria?.....	13
4.1. Tiede ja tunne.....	14
4.2. Tiede ja järki	15
Pohdinta	15
Canceloinnin määrittely	15
Kylmä tiede kuumissa kiistoissa	17
Lopuksi.....	18
Lähteet.....	20
Liite 1	22

Johdanto

Cancel käsitteenä

”Naiset kun on leirissä, niin ei sieltä koskaan tule hyvää soppaa. Siellä pitäisi olla joukko miehiä.” kommentoi Aki Manninen Selviytyjät Extra -ohjelmassa putoamistaan emo-ohjelma Selviytyjistä keväällä 2021 (Pudas 2021, kursiivi lisätty). Muun muassa tästä ja muistakin naisvihamielisiksi tulkituista kommentteista syntyi kohu Mannisen ympärille, ja keskustelua käytiin aktiivisesti etenkin Twitterissä. Lopulta Manninen menetti kohun vuoksi valmentajapestinsä Suurin Pudottaja -ohjelmassa. Julkista kritisointia, joka lopulta johti irtisanomiseen, voidaan pitää osoituksena ”cancel-kulttuurista”.

”Cancel-culture” eli cancel-kulttuuri lisättiin maaliskuussa 2021 Oxford English Dictionary:yn. Vapaasti sanakirjamääritelmän kääntäen kyseessä on julkinen boikotointi, ulossulkeminen tai tukemisen lopettaminen, joka kohdistuu sellaiseen henkilöön, instituutioon tai vastaavaan, jonka tulkitaan kannattavan kulttuurisesti ei-hyväksyttäviä aatteita (OED 2021). Edellä esitetyssä esimerkissä tällainen aate on sovinismi, ja kamppailua käytiin siitä, olivatko Mannisen kommentit sovinistisia vai tilannesidonnaisia, virheellisesti sovinistisilta vaikuttavia lausumia.

Toimintatapoina boikotointi tai muut edellä mainitut eivät ole uusia. Sanakirjamääritelmän sana ’julkinen’ onkin olennainen cancel-kulttuurin kannalta, sillä sosiaalisen median alustat ovat mahdollistaneet suurten ihmismassojen reagoinnin samaan asiaan niin, että reaktiot tulevat toisten käyttäjien näkyviin. Cancel-kulttuurista puhuttaessa herääkin kysymys, onko kyseessä niinkään muutos keskustelukulttuurissa, vai lähinnä olemassa olleiden jännitteiden tuleminen näkyvämmäksi sosiaalisen median kautta. Toisaalta julkinen ei tyhjene internetiin, vaan protestointia voi tapahtua myös julkisissa tiloissa, kuten yliopistolla.

Meillä vai muualla?

Cancel-kulttuuria koskevassa keskustelussa – niin sosiaalisessa mediassa kuin tieteellisissä teksteissä – törmää nopeasti Yhdysvaltojen politiikan dikotomiaan, konservatiivit vastaan liberaalit -jakoon. Tätä vastakkainasettelua avaa Arlie Hochschildin (2016) teos *Strangers in Their Own Land – Anger and Mourning On The American Right*, jonka alkupisteinä on syventynyt kiulu vasemmiston ja oikeiston välillä. Vaikka Hochschild syventyy kirjassaan juuri amerikkalaisen oikeiston kokemukseen, ja taustoittaa kokemuksia kansallisella historialla, hän toteaa samankaltaisten tendenssien, kuten äärioikeiston nousun, olevan näkyvillä myös Euroopassa (Em.). Mielestäni teoksessa ns. teekutsuliikkeen (republikaanien oikeistolaisiin siipi) sanoittamat asenteet esimerkiksi maahanmuuttajia kohtaan ovat hyvin tunnistettavissa myös Suomessa sellaisessa puheenparressa,

jossa maahanmuuttajat nähdään ensi sijassa uhkana omalle elintasolle. Näin identiteettipoliittika (tässä tapauksessa kansallista identiteettiä koskeva) kietoutuu yhteen puoluepolitiikan kanssa.

Yksi tutkielmani aiheenvalintaa ohjanneista tekijöistä onkin poliittinen jännite, jonka olen ollut havaitsevinani keskustelussa cancel-kulttuurista. Joidenkin mielestä cancel-kulttuuri on vähemmistöjen keino saada äänensä kuuluviin ja ajaa ihmisoikeuksia, kun taas toisten mielestä toimintatapa johtaa ainoastaan pelon ilmapiiriin. Tutkijoiden ammattitaidon osana on ymmärtää toimijoiden erilaisia intressejä ja lähtökohtia, mikä on mielestäni kiinnostava tulokulma jännitteisen aiheen käsittelyyn. Koska tutkijoilla on asiantuntijuuteen pohjaavaa valtaa, heidän rakentamallaan keskustelulla cancel-kulttuurista on osaltaan merkitystä sille, miten ilmiö nähdään tutkimuksen kentän ulkopuolella.

Tässä tutkimuksessa analysoin, millaisin puhetavoin cancel-kulttuuria käsitellään tieteellisessä tutkimuksessa. Valitsin juuri cancel-kulttuurin terminä tarkasteluni kohteeksi, sillä se jättää tilaa samaa ilmiötä koskeville erilaisille määrittelyille ja puhetavoille. Toisin olisi voinut olla, jos olisin valinnut ydinkäsitteeksi esimerkiksi ”some-lynkkaukset”. Pyrkimykseni ei ole muodostaa artikkelien kesken yhdenmukaista tai synteettistä kuvaa cancel-kulttuurista, vaan kiinnittää yhteneväisyyksien lisäksi huomiota myös puhetapojen moniaineksisuuteen.

Laajentaakseni perspektiiviä englanninkielisen maailman ulkopuolelle hain tieteellisiä julkaisuja myös suomenkielisellä fraasilla ”cancel-kulttuuri” (tietääkseni ilmiölle ei ole muuta vakiintunutta suomennosta). Aiheesta ei kuitenkaan löytynyt suomenkielistä tutkimusta. Tämä ei toki tarkoita sitä, että ilmiö rajoittuisi englanninkieliseen maailmaan, eikä sitä olisi havaittavissa Suomessa. Samasta ilmiöstä voidaan puhua hajanaisin käsitein, kuten vaikkapa Twitter-aktivismina.

Koska tuotan tieteellisiin standardeihin pyrkivää tekstiä, on tutkielmaa kirjoitettaessa ollut etenkin suomennusten kannalta ongelmallista se, etten ole voinut tukeutua aiempaan suomenkieliseen tutkimuskirjallisuuteen juuri cancel-kulttuuria koskien. Olen päätenyt suomentamaan cancel-kulttuurin toteuttamisen toiminnan tasolla ”canceloimiseksi”. Tämä ei välttämättä ole suussasulavin verbi, mutta läheisimmässä yhteydessä kiinnostuksen kohteena olevaan ilmiöön eli cancel-kulttuuriin.

Esittelen aluksi aineistoni hankintavaiheet rajausperusteineen. Tämän jälkeen kuvaan lyhyesti aineistoani, jotta lukijan on mahdollista hahmottaa edes hieman analysoimieni artikkeleiden tulokulmia cancel-kulttuuriin. Tämän jälkeen kerron analyysimenetelmäni eli diskurssianalyysin valintaperusteista ja lähtökohdista. Tulososiossa esittelen, millaisia cancel-kulttuuria koskevia toistuvia ja yksittäisiä puhetapoja olen menetelmäni avulla havainnut. Pohdintaosiossa tarkastelen

cancel-kulttuurin käsitteellistä tarkkuuta aineistossani. Pohdin myös tieteen roolia suhteessa tutkimuskohteeseensa.

Aineisto ja menetelmät

Aineiston rajaus

Koska aihetta etäisesti sivuavaa tutkimusta on runsaasti, olen rajannut analysoitavaa aineistoa tutkimuksen puitteisiin paremmin sopivaksi. Käytin hakufraasia ”cancel culture” eri tietokannoissa (mm. ProQuest Social Science Database, Political Science Database, EBSCO). Kohdensin tietokantojen tulokset artikkeleihin, koska tarkoitukseni on luoda yleissilmäys moneen eri tutkimukseen, eikä niinkään keskittyä esimerkiksi yksittäiseen teokseen. Tällä pyrin siihen, että tiedeyhteisön mahdollinen moniäänisyys pääsisi analyysissä esiin. Hakuehdoksi laitoin myös vertaisarvioinnin, jota voidaan pitää tieteellistä luotettavuutta varmistavana kriteerinä. Kolmantena kriteerinä toimi artikkelin julkaisualusta. Jäljelle artikkeleista jäivät sellaiset, jotka saivat vähintään tasoluokituksen 1 Julkaisufoorumin (suomalaisen tiedeyhteisön laadunarviointikanava) sivustolla (www.julkaisufoorumi.fi).

Julkaisufoorumin käyttö artikkeleiden julkaisualustojen mittatikkuna ei takaa, että aineistoni artikkelit käsittelisivät aihetta kaikkein monipuolisimmin tai syvällisimmin. Julkaisun arvovalta ei myöskään ole sen mittari, kuinka hyvin tutkimus onnistuu vaikuttamaan tiedeyhteisön ulkopuolella (Demers 2011, 228). Julkaisufoorumin kriteerit kohdistuvat julkaisuun, eikä niiden avulla ole näin ollen mahdollista arvioida suoraan yksittäisen artikkelin tieteellistä tarkkuutta. Kuitenkin julkaisujen itsensä kannalta on tärkeää, että ne huolehtivat sisältönsä laadukkuudesta, ja julkaisufoorumin antama pisteytys antaa osviittaa paitsi artikkelin läpikäymästä laadunarvioinnista, myös julkaisun saamasta näkyvyydestä tiedeyhteisössä. Cancel-kulttuuriin liittyvän keskustelun politisoituneisuus konkretisoitui itselleni myös joidenkin tieteellisten artikkelien kautta. En väitä enkä toivo, että aineistoni artikkelit väistäisivät aiheen poliittisuuden (eikä tämä ollut aineiston valintaperusteena), mutta ne käsittelevät aihetta kenties huolellisemmin perustellen.

Viimeisenä osana aineiston rajausta varmistin, että cancel-kulttuuri on ilmiönä keskeinen tutkittavan artikkelin kannalta. Osoituksena tästä pidin, että ”cancel culture” löytyy artikkelin avainsanoista – joko tietokannassa tai artikkelissa. Mikäli avainsanoja ei ollut eritelty tai niissä ei mainittu cancel-kulttuuria, käytin omaa harkintaani päätelläkseni, oliko artikkelissa cancel-kulttuuria koskevaa sisältöä tarpeeksi, jotta sitä pystyy mielekkäästi analysoimaan.

Aineiston kuvaus

Lopullinen aineistoni koostuu kymmenestä vertaisarvioidusta artikkelista, jotka ovat ilmestyneet eri tieteenalojen julkaisuissa. Kaikki artikkelit ovat ilmestyneet vuosina 2020–2021. Viittaan artikkeleihin numeroilla erottaakseni aineiston mahdollisimman selvästi lähteistä. Tarkat viitetiedot aineistoni artikkeleihin löytyvät liitteestä 1.

Artikkelit 1 ja 2 analysoivat case-tapausten avulla cancel-kulttuurin Twitter-syötettä ja erittelevät tyypillisiä retorisia keinoja, joita canceloijat toiminnassaan käyttävät. Tapaukset koskevat yksityishenkilöitä, joista on sosiaalisen median avulla levinnyt canceloinnin aiheuttanutta materiaalia. Niin ikään artikkelissa 6 analysoidaan case-tapausta, mutta aineisto on poimittu Twitterin sijaan sanomalehtien pääkirjoituksista. Tämäntyyppinen aineisto on mahdollinen, koska keskustelu koskee kiistanalaisen henkilön, Hamza Yusuf Hansonin nimeämistä poliittiseen työryhmään. Artikkelit 3 taas on kirjeenvaihdon muodossa käyty keskustelu kirjoittajien suhteesta paitsi David Foster Wallaceen - joka on ollut #MeToo -kampanjoinnin kohteena - myös tämän teoksiin.

Artikkelit 4, 8, 9 ja 10 lähestyvät aihetta korkeakouluopetuksen ja tutkimuksen näkökulmasta. Näistä numerot 8 ja 10 ovat empiirisiä tutkimuksia; numerossa 8 selvitetään tutkijoiden kokemuksia ilmaisunvapaudesta, kun taas numerossa 10 käsitellään opiskelijoiden aktivismia Kentuckyn yliopistolla. Artikkelit 4 ja 9 ovat puolestaan suunnattu rohkaisemaan vaikeidenkin aiheiden käsittelyyn korkeakouluopetuksessa.

Cancel-kulttuuria lähestytään käänteisestä näkökulmasta artikkelissa 5, jossa analysoidaan *South Park* -tv-ohjelmaa. Analyysin taustalla on kysymys siitä, miksi South Park ei ole canceloitu, vaikka siinä esiintyy joskus roisiakin huumoria aroista (esim. rotuun ja sukupuoleen liittyvistä) aiheista.

Artikkeli nro 7 tulee lähimmäs oman tutkielmani näkökulmaa. Kyse on lyhyehköstä katsauksesta cancel-kulttuuri-käsitteen käyttöön sosiaalisen median tutkimuksen kentällä.

Puolet aineistoni artikkeleista (nro:t 1,2,3,6,10) ottavat case-tyyppisesti jonkun tietyn henkilön tai asian boikotoimisen tulokulmakseen. Tämän tyyppiset artikkelit olivat niitä, joita oletinkin aineistoni lopulta sisältävän. Odotuksiini nähden yllättävän monessa artikkelissa kirjoitettiin aiheesta yleisemmällä tasolla, ilman selvää kytköstä johonkin tiettyyn tapaukseen.

Menetelmä

Vastatakseni tutkimuskysymykseeni, eli siihen, millaisin puhetavoin cancel-kulttuuria käsitellään tieteellisessä tutkimuksessa, olen käyttänyt aineistoni analysoimisessa diskurssianalyttistä otetta. Kyseessä ei ole selkeä metodinen koulukunta (Gibbs 2015; Taylor 2013), eikä se tarkoita tässä

tutkielmassa minkään valmiin kaavan soveltamista analyysini tarpeisiin. Diskurssin käsitteen avulla on mahdollista havainnollistaa sosiaalisen todellisuuden konstruoitua luonnetta (Alasuutari 2011). Tästä lähtökohdasta käsin tarkastelen sekä sitä, millaista tietoa cancel-kulttuurista aineistoni artikkelit välittävät, että sitä, miten cancel-kulttuurista artikkeleissa puhutaan. Diskurssi tarkoittaa sellaista lausumien ryhmää, jotka yhdessä muodostavat tietyn asioiden tilan (Lehtonen ym. 2021). Kuitenkin diskurssin viitatessa vakiintuneempiin kielellisiin käytäntöihin kuin puhutavan käsite (ks. Em.), käytän tekstissäni käsitettä puhetapa. Aineistoni pienuuden vuoksi ei ole mielekäästä ottaa kantaa siitä eriteltyjen puhetapojen vakiintuneisuuteen.

Diskurssianalyysin lähtökohtana on katsoa yksittäisen kirjoittajan taakse siihen historialliseen aikaan ja niihin aseisiin, jossa teksti on syntynyt (Taylor 2013). Tässä tutkielmassa aineisto on hyvin tuoretta, eli historiallinen aika on nykypäivä. Asemalla tarkoitan tutkielmani kohdalla sekä poliittisia jännitteitä että tutkijoiden roolia tiedeinstituution edustajana. Asemat ja historiallinen aika nivoutuvat toisiinsa erottamattomalla tavalla, sillä kussakin ajassa asemia tuotetaan tai vastustetaan (Lehtonen ym. 2021). Yhtäältä tiedeinstituutio voidaan nähdä omaa valtaansa ja vallitsevaa järjestystä vahvistavana, toisaalta myös toimijana vallitsevan järjestyksen kritisoimisessa ja haastamisessa (Demers 2011). Kielenkäyttö nähdään diskurssianalyysissä toimintana, jolla on sosiaalista todellisuutta rakentava voima (Jokinen ym. 2016). Tästä näkökulmasta tutkimusartikkelit *muodostavat* jonkinlaista kuvaa, tai kuvia, cancel-kulttuurista.

Aloitin analyysini lukemalla koko aineiston läpi ja tekemällä kysymyksiini pohjautuvia muistiinpanoja. Kysymykset olen kehittänyt valikoiden Gibbsin (2015) videoluennosta tutkimuskysymyksiini tarpeisiin sopivia elementtejä. Olen esittänyt aineistolle muun muassa seuraavia kysymyksiä:

Miten cancel-kulttuuri määritellään tekstissä, vai määritelläänkö sitä erikseen lainkaan?

Miten cancel-kulttuuri perustellaan tutkimuksen kohteena?

Mitä adjektiiveja tai luonnehdintoja cancel-kulttuurista ja/tai sitä toteuttavista ihmisistä käytetään? Onko kieli värikästä vai mahdollisimman neutraalia?

Puhutaanko cancel-kulttuurista enemmän toimintaa ohjaavana rakenteena (josta merkinä esimerkiksi passiivin käyttö), vai cancel-kulttuurista sitä tuottavien ihmisten kautta?

Mitä metodisia työkaluja tutkimuksissa on valittu käyttää? Miten nämä valinnat rajaavat ja mahdollistavat siitä saatua tietoa?

Aineiston luvun yhteydessä olen merkinnyt tekstistä ne kohdat, jotka mielestäni vastaavat kysymyksiini. Näiden havaintojen jälkeen olen pyrkinyt nimeämään artikkelien sisällä ja välillä toistuvia puhetapoja. Toisto voi olla merkki vahvasta diskurssista (Gibbs 2015). Toisaalta poikkeavatkin puhetavat voivat olla ajatuksia herättäviä, joten olen nimennyt nekin.

Nimeämisen jälkeen olen kysynyt jokaiselta artikkelilta, mikä on sen kirjoittajien pääsanoma koskien cancel-kulttuuria. Yksi keino on tarkastella tekstin toisteisuutta. Myös artikkelin abstraktissa ja tulososiossa esitetyt lausumat kertovat mielestäni erityisen paljon kirjoittajan pyrkimyksistä, koska niiden sanoma välittyy tiiviissä muodossa artikkelia nopeasti silmäileville tutkijoille. Mitä tulee aineistossani esiintyviin lähdeviittauksiin, kiinnitän huomioni pikemminkin lähteistä tehtyihin tulkintoihin kuin aineistossa käytettyjen lähteiden luotettavuuden arviointiin, sillä minun ei ole ajan niukkuuden vuoksi mahdollista perehtyä kaikkeen siihen aiempaan tutkimukseen, johon aineistoni kirjoittajat oman tekstinsä perustavat. Olettaen, että kaikissa artikkeleissani noudatetaan asianmukaisia viittauskäytäntöjä, on tekstistä mahdollista erottaa alkuperäinen lähde ja siitä tehty tulkinta.

Edellä olen esitellyt analyysini alkuvaiheita. Analyysini ei kuitenkaan pääty näiden kysymysten avulla saatujen vastausten esittelyyn. Varsinaisiin tuloksiin tarvitaan muutakin kuin uudelleen järjestetty aineisto (Salo 2015). Olen pyrkinyt suhteuttamaan aineistosta tunnistamiani teemoja aiempaan tutkimuskirjallisuuteen. Vaikka lukemani tutkimuskirjallisuus on voinut ohjata aineistosta tekemiäni havaintoja, teosten kirjoittajat pääsevät vahvemmin ääneen vasta pohdintaosiossa.

Tarkoitukseni ei ole testata aineistollani mitään valmista teoreettista mallia, vaan ammentaa aiemmasta tutkimuksesta ajatuksia analyysin syventämiseksi (ks. Salo 2015). David Demersin teos (2011) *The Ivory Tower of Babel – Why Social Sciences Fail to Live Up Their Promises* tarkastelee kriittisesti yhteiskuntatieteiden kyvyttömyyttä ratkoa yhteiskunnallisia ongelmia. Pohdin Demersin teoksen avulla erityisesti tieteen asemoitumista poliittisesti. James Cairnsin *The Myth of the Age of Entitlement – Millennials, Austerity and Hope* (2017) puolestaan käsittelee paitsi nuorten aikuisten aktiivista reagointia epäoikeudenmukaisuuksiin, myös heitä koskevaa puhetta. Tutkielmani tiedonsosiologista puolta vahvistamaan olen hyödyntänyt Julia Loughlinin (1993) ja Randall Collinsin (1993) ajatuksia.

Tulokset

Olen järjestänyt cancel-kulttuuria koskevat puhetavat seuraavasti. Osiossa 1 esittelen, millaisten aiheiden tiimoilta cancelointia tyypillisesti ilmenee aineistoni mukaan, ja miten nämä aiheet kytkeytyvät vasemmiston ja oikeiston välisiin kiistoihin. Osiot 2 ja 3 sisältävät huolipuhetta cancel-

kulttuurin seurauksista. Osiossa 4 esittelen sellaisia puhetapoja, jotka katson olevan läheisessä yhteydessä tiedon tuottamisen tutkijaposition.

1.1. Identiteettipolitiikkaa

Rothenberg's status as a cis straight white man, accused of exploiting mostly young, queer female viewers, was tailor-made for the dynamics of cancel culture: a collective of typically marginalized voices "calling out" and emphatically expressing their censure of a powerful figure. (7)

Identiteetit ovat olennaisessa osassa cancel-kulttuuria koskevassa puheessa. Yllä olevassa esimerkissä todetaan, että tietyt tunnusmerkit, eli identiteettimerkit (*identity markers*) koskien Jason Rothenbergin seksuaalista suuntautumista, sukupuoli-identiteettiä ja ihonväriä olivat omiaan, kuin ”räätelöity” hänen canceloimiselleen.

Artikkeli 10 tarjoaa esimerkin siitä, mitä identiteettiin perustuvan kamppailun taustalla voi olla: *Chair of the Black Student Council Douglas, seemingly attempted to "cancel" artist Olivier by claiming that as a Black person born in a predominantly Black country, Olivier could not understand what it is like to grow up Black in the U.S.* Esimerkissä Douglas käyttää risteäviä, intersektionaalisia ihonväriin ja kansalaisuuteen perustuvia identiteettejä selittämään, miksi Olivier ei voi ymmärtää hänen kokemustaan ”mustana¹ kasvamisesta USA:ssa”. Toisin sanoen identiteetit muodostavat erilaisten kokemusmaailmojen kautta konflikteihin sellaisia kuiluja, joita ei voi käsitteellisesti ylittää.

Konfliktit eivät ole ainoastaan yksittäisten ihmisten välisiä, vaan identiteettiin perustuvien ryhmien välisiä. Artikkelissa 6 puhutaan kuvainnollisesti ”balkanisaatiosta” ja artikkelissa 4 ”heimoutumisesta”. Ryhmäidentiteetteihin aineistossa suhtaudutaan kirjavalla tavalla: yhtäältä korostetaan ryhmän konformistista ja siten valheellisen yksimielistä luonnetta (esim. artikkelit 1,2,4,6,8). Ryhmäidentiteetti voi toimia moraalisenä resurssina siten, että oma ryhmä nähdään moraalisesti ylemmäksi suhteessa muihin (artikkeli 1).

Identiteettipolitiikan sotkuisuus tulee esiin artikkelissa 3, jossa tutkijat, jotka ovat canceloidun kirjailijan teosten faneja, pohtivat suhdettaan kirjailijaan ja tämän fanikuntaan. Cancel-kulttuuri rinnastaa tutkijoiden mukaan kirjailijan, tämän teokset ja niiden kuluttajan samaan kyseenalaisten kategoriaan. Toisin sanoen kirjailijan ja hänen teostensa fanien identiteetit samaistetaan yhdeksi.

Identiteettejä lähestytään hieman erilaisesta kulmasta artikkelissa 5. Tekstissä on analysoitu *South Parkia* jota ei ole celloitu sen käsittelemistä identiteettimerkeistä huolimatta. Taustaoletuksena on

¹ Sanalla ”musta” on eri konnotaatio englannin- kuin suomen kielessä, eli suomennosta ei tule lukea irrotettuna alkuperäisestä asiayhteydestään.

siis tässäkin artikkelissa, että esimerkiksi ihonväriin ja sukupuoleen liittyvät teemat ovat herkkiä cancel-kulttuurin kohteeksi joutumiselle, mutta artikkeli käsittelee käänteisesti sitä, mikä on ehkäissyt South Parkin cancelloitumista. Kirjoittaja korostaa, kuinka show kekseliäästi nauraa stereotyyppisten, identiteettejä koskevien ymmärrysten kustannuksella. Samalla hän implikoi, että stereotyyppiset, hegemoniset identiteettikäsitteet ovat niitä, jotka altistavat cancel-kulttuurille.

1.2. Identiteettipoliitikkaa vai poliittinen identiteetti?

Etnisyyteen tai sukupuoleen liittyvät identiteettimerkit eivät suoraan määritä henkilön poliittista identiteettiä, mutta ne ovat yhtä kaikki linkittyneitä toisiinsa. Esimerkiksi artikkelissa 8 todetaan, että *those on the left may be unaware of the experience of more conservative colleagues—and may deny that there is a problem based on their personal experiences—while intense polarization over issues of identity politics may also make them unsympathetic to these claims*. Toisin sanoen identiteettipoliitikkaan liittyvät mielipiteet eroavat artikkelin mukaan merkittävästi vasemmiston ja oikeiston välillä. Saman osoittaa myös Hochschild (2016) tutkimuksessaan.

Hochschild (2016) kuvaa, kuinka poliittinen dikotomia luo vastakkainasetteluja, jotka estävät puolueiden ja ihmisten välisen yhteistyön. Esimerkiksi halutessaan toimia ympäristönsuojelun eteen republikaanit joutuvat toimimaan poliittisen identiteettinsä vastaisesti hyvin vasemmistolaiseksi mielletyllä alueella (em.). Demers (2011, 233) puolestaan toteaa amerikkalaisesta poliittisesta järjestelmästä näin: ”*The political system is not structured to maximize the use of truth and knowledge in decision-making*”. Vaikka ”totuus” olisi käsitteenä vaikea niellä, Demers tarkoittanee sitä, että järjestelmässä puolueiden tavoitteena on ensi sijassa oman eturyhmän puolustaminen, vaikka se tapahtuisi vastoin sitä, mikä tutkitusti olisi paras vaihtoehto. En näe syytä, miksei tämä pätsisi myös monipuoluejärjestelmäiseen politiikkaan Suomessa, vaikka kilpailevia intressejä ei voisi paikantaa yhtä kaksiulotteisesti kuin kaksipuoluejärjestelmässä.

Aineistoni perusteella vaikuttaakin siltä, että cancel-kulttuuri noudattaa edustuksellisen demokratian, eli puoluejärjestelmään perustuvan politiikan toimintalogiikkaa siinä mielessä, että se pyrkii saavuttamaan identiteettiryhmänsä mukaisen tavoitteen, vaikka sen hintana olisi keskusteluyhteyden kadottaminen vastakkaiseen osapuoleen. Vaikka pyrkimys konsensukseen olisi yksilölle tärkeä tavoite, niin ryhmäidentiteetti määrittää käyttäytymistä. Aineistossa mainittu heimoutuminen (artikkeli 4) tai balkanisaatio (artikkeli 6) ei ole ainoastaan identiteettipoliittisiin kamppailuihin tai cancel-kulttuuriin liittyvä ilmiö; kuten Hochschild (2016) osoittaa muun muassa ympäristönsuojelun suhteen, kärjistyneessä poliittisessa ilmapiirissä syntyy heimoja myös sellaisten asioiden ympärille,

joita ei perinteisessä mielessä luokitella identiteettipoliitikaksi: kyse on tällöin poliittisen identiteetin määrittämisestä päätöksenteosta.

Artikkelissa 6 cancelointi saa muusta aineistoista poiketen myös yllättävän merkityksen. Tekstissä analysoidaan julkista reaktiota kiistanalaisen islaminoppineen Hamza Yusuf Hansonin palkkaamiseen ihmisoikeuskomiteaan (*Commission of Unalienable Rights*). Hansonin canceloinnissa yhdistyy kirjoittajan mukaan vasemmiston intersektionaaliset diskurssit ja poliittinen islam, jotka ovat perinteisesti olleet vähintäänkin hankauksissa (artikkeli 6). Vaikuttaa siis siltä, että cancelointi toimintatapana yhdistää hyvin erilaisiakin intressejä. Myös erityisesti artikkeleissa 8 ja 9 tuodaan ilmi, että sekä poliittinen vasemmisto että oikeisto käyttää cancelointia erimielisten boikotoimiseen. Huomattavaa on kuitenkin, että etenkin länsimaissa, joissa sosiaalitieteilijöiden valtavirta on kallellaan vasemmalle (artikkeli 8), cancel-kulttuuri liitetään vahvemmin vasemmiston kuin oikeiston toiminnaksi (artikkelit 8 ja 9).

Mitä merkitsee se, että identiteettimerkkeihin liittyvä poliittinen kamppailu nimetään cancel-kulttuuriksi eikä – no, poliittiseksi kamppailuksi? Toki sille on perustelunsa, että identiteettipoliittiset kamppailut erotetaan esimerkiksi luokkien välisestä kamppailusta: sosiaalista eriarvoisuutta voidaan jossain määrin kaventaa koskematta taloudelliseen eriarvoisuuteen (ks. Therborn 2015). Jos kuitenkin vähemmistöjen oikeuksia koskeva kamppailu nimetään cancel-kulttuuriksi, viittaa se siihen, että keskustelu on moraalisesti arveluttavaa, koska cancel-kulttuurin katsotaan uhkaavan sananvapautta.

2. Uhka sananvapaudelle

Sananvapaus ja sen sukulaiset, kuten ”akateeminen vapaus” tuodaan useassa artikkelissa (4,6,7,8,9) osaksi tekstiä. Yhtäältä tämä tehdään esimerkkinä siitä, kuinka oikeistopopulistiselle retoriikalle on tyypillistä maalata kuvaa kaventuneesta sananvapaudesta. Toisaalta osa tutkijoista on aidosti huolissaan ammattikuntansa itseilmaisun kaventumisesta cancel-kulttuurin myötä. Puhetapa toimii myös oikeutuksena tutkimukselle, onhan mahdollinen sananvapauden kaventuminen huomiota vaativa ilmiö: kyseessä on arvo, johon liittyy vahva poliittinen lataus.

Awkward boundaries function as discourse markers that influence and govern our ever-shifting freedoms of expression --. (artikkeli 6)

Artikkelissa 6 korostetaan sananvapauden rajojen jatkuvasti muuttuvaa luonnetta. ”*Awkward boundaries*” ilmaisee, että soveliaiden puhetapojen löytäminen ei ole helppoa. Tällöin esimerkiksi toisia loukkaava puhe nähdään inhimillisenä virheenä, joka on ymmärrettävissä sananvapauden rajojen liikkumisen kautta. Jos rajat pysyisivät muuttumattomina, niiden rikkominen näyttäytyisi

harkitumpana toimintana. Cancel-toimintaa arvioitaessa joudutaankin vähintään välillisesti ottamaan kantaa siihen, mitä voidaan olettaa toisten tietävän eri ihmisryhmiä sortavista rakenteista ja puhetavoista. Mikä luokitellaan inhimilliseksi virheeksi, mikä harkituksi pahanteoksi?

Artikkelin 8 tutkimuksessa cancel-kulttuurin mahdollinen uhka *koetulle* sananvapaudelle on lähtökohta kyseisen tutkimuksen asetelmalle. Kirjoittaja tarkastelee, onko tutkijoiden poliittinen identifioituminen oikeisto-vasemmisto-akselilla yhteydessä heidän kokemuksiinsa sananvapaudesta, ideologisesta konformistisuudesta ja poliittisen korrektiuden vaatimuksista. Nämä osa-alueet hän yhdistää cancel-kulttuuri-indeksiksi. Muuttujien suhdetta poliittiseen suuntautumiseen olisi mahdollista tarkastella yksittäisinäkin. Yhdistämällä muuttujat cancel-kulttuuri-indeksiksi artikkelissa rakennetaan sananvapauden kaventuminen, konformistisuus ja poliittisen korrektiuden vaatimus osaksi cancel-kulttuurin määritelmää.

3. Aktivismia vai cancel-kulttuuria?

Akateemiseen maailmaan sijoittuvien artikkelien (4,8,9 ja 10) kohdalla cancel-kulttuuriin kohdistuva pelko on siinä, että se vaimentaa tieteellisen debatin. Artikkeleissa 4 ja 8 viitataan saman lähteen huolipuheeseen siitä, etteivät opiskelijat osaa ottaa edes rakentavaa kritiikkiä vastaan. Artikkeleissa 9 ja 10 huolenaiheena on ennemminkin se, että opiskelijat sulkevat korvansa vastakkaisilta mielipiteiltä, koska ne tuntuvat epämukavilta. Nämä näkökulmat ovat lopulta melko lähellä toisiaan, sillä yhteistä niille on huoli asioiden katsomisesta vain yhdestä suunnasta.

Artikkelissa 10 käsitellään case-tutkimuksena opiskelijoiden pyrkimystä poistaa rassistisia elementtejä sisältävä taideteos Kentuckyn yliopistolta. Kiinnostavaa kyllä, kirjoittajat viittaavat tähän toimintaan ”poispyyhkimisen strategiana” (*strategy of erasure*). Miksei taideteokseen kohdistuva aktivismi ole cancel-kulttuuria vaan ”poispyyhkimistä”? Koska tutkijat eivät perustele valintaansa käsitteellisen eron taustalla, jää lukijan tehtäväksi päätellä se. Ensinnäkin vaikuttaa siltä, että tässä tekstissä cancel-kulttuuri on rajattu ihmisiin kohdistuvaksi toiminnaksi, jolloin taideteokseen kohdistuvaa boikotointia ei lueta canceloimiseksi. Toisekseen poispyyhkimisen strategiat saavat tekstissä moniulotteisempia sävyjä kuin tukahduttavana kuvattu cancel-kulttuuri: cancel-kulttuuria kohdellaan yhtenä poispyyhkimisen muotona, mutta poispyyhkimistä tarkastellaan myös aktivismin, voimaantumisen ja sovinnonteon kautta. Lisäksi, kuten artikkelin otsikko *Crisis narrative and the paradox of erasure: Making room for dialectic tension in a cancel culture* osoittaa, cancel-kulttuurilla viitataan tekstissä pikemminkin tapahtumien kehykseen tai tilaan, jossa tapahtumat kulkevat eteenpäin. Cancel-kulttuuri on ikään kuin se miinakenttä, jossa jännitteitä pyritään ratkomaan ilman että mikään räjähtää.

Itse asiassa juuri aktiivisuus on olennaisessa osassa siinä, miten cancelointi näyttäytyy sitä harjoittaville ihmisille: he tuntevat taistelevansa sosiaalisen oikeudenmukaisuuden puolesta ja tekevänsä aktivismia (artikkelit 1 ja 2). Artikkelit 1 ja 2 poikkeavatkin muusta aineistostani siinä, että ne sanoittavat – vaikkakin tutkijoiden tulkitsemana – canceloijien näkemystä toiminnastaan.

4.1. Tiede ja tunne

Aineistossani tutkijoiden katse lankeaa analysoimaan cancel-kulttuuria tieteestä toisena, eli poikkeavana toimintana. Tässä puhettavassa hahmotan kaksi ominaisuutta, jotka cancel-kulttuuriin liitetään; ensinnäkin toiminnan tunnepitoisuuden ja toisekseen argumentoinnin puutteellisuuden. Tutkijat rinnastavat tieteen (eli rationaalisuuden, ks. Loughlin 1993, 15) ja tunteen eksplisiittisesti artikkeleissa 3 ja 4. Muutoin tämä eronteko tulee ilmi huomion kiinnittymisessä canceloijien rationaalisuuteen ja argumentoinnin taitoihin, joita tutkijat varmasti omassa ammatissaan tarvittavan osaamisenkin puolesta havainnoivat.

Canceloinnin tunnepitoisuudesta löytyy aineistosta runsaasti esimerkkejä:

“But is it the particular brand of passionate intensity of the Wallace fans that inspires such a visceral reaction against them?” (artikkeli 3) *“This is seen in the emotional intensity of the moral rage - - .”*(artikkeli 2) *“For example, if a monument or piece of art is a visceral reminder of slavery, bondage, subjugation, and marginalization - - .”* (artikkeli 10)

Sanavalinta *visceral* voidaan suomentaa vatsanpohjasta kumpuavaksi. Sanavalinnassa kehollinen tunne rinnastuu vaistomaisuuteen ja erottuu laskelmoivasta rationaalisuudesta. Artikkelissa 4 intohimoisuutta verrataankin suorasukaisesti tieteeseen: *“Personal beliefs or ideologies may be passionately held, but they do not negate nor equate to sound science.”* Artikkelin 2 mukaan toiminnan tunnepitoisuus vahvistaa ’tekemisen meininkiä’, eli käsitystä canceloinnista aktiivisena toimintana.

Canceloinnissa ilmenevien tunteiden analysointi tuottaa jo itsessään vaikutelman siitä, että tutkijalla on etäisyyttä canceloijien tunteisiin. Tutkija voi joutua haastavaan asemaan, sillä hän voi ymmärtää canceloinnin taustalla olevia vaikuttimia ja samanaikaisesti haluta kritisoida cancel-toiminnan kykyä saavuttaa haluttu tavoite. Esimerkiksi artikkelin 2 kirjoittajat näkevät Twitterissä tapahtuvan canceloinnin antirasistisen toiminnan muotona, mutta kyseenalaistavat sen toimivuuden. Koska cancel-kulttuuri kohdistuu määritelmällisesti (ks. OED) kulttuurisesti ei-hyväksytyihin aatteisiin, keskustelussa on vaarana, että cancelointiin kohdistuva kritiikki tulkitaan yksinkertaisesti vastustajan puolelle menemiseksi ja ei-hyväksytyjen aatteiden kannattamiseksi.

Kolmessa artikkelissa (1,3, ja 6) otetaankin tähän mustavalkoiseen asemoitumiseen kantaa. Artikkelin 1 kirjoittaja ilmaisee: *“When I saw the call-out, I was pleased that there are those who*

express that this is not acceptable.” Näin hän osoittaa ymmärtävänsä canceloijien tunteita. Artikkelissa 3 puolestaan sanoudutaan irti canceloidun kirjailijan faniudesta, ja asemoidutaan hänen teostensa faneiksi. Tällä pyritään ottamaan vakavasti ne syyt, jotka ovat johtaneet kirjailijan canceloimiseen. Sitä vastoin artikkelin 6 kirjoittaja asettuu tapaustutkimuksessaan vahvemmin canceloidun henkilön eli Hansonin taakse: *“However, whisked off of an international flight and thrust on stage by conference organizers, an exhausted Hanson seemed caught off guard - - .”* Kirjoittaja tarjoaa pitkän lentomatkan aiheuttamaa väsymystä selitykseksi Hansonin rasismisyytöksiä aiheuttaneelle lausunnolle. Hän haluaa ilmaista, että Hanson ei tosiasiallisesti edusta rasistisia puhetaipoja, vaan kyseessä oli hetkellinen herpaannus tämän argumentaatioissa.

4.2. Tiede ja järki

Argumentoinnin puutteina esiintyy artikkeleissa sekä canceloijien nyanssien puute että sellaiset asiat, jotka tutkijoiden mukaan jää cancel-kulttuurissa huomiotta. Nyanssien puute canceloinnille tyypillisenä ominaisuutena mainitaan suurimmassa osassa artikkeleita (artikkeleissa 1,2,3,4,6,7,8). Toisaalta artikkelissa 6 pohditaan myös, keneltä nyansseja voidaan vaatia: *“However, resisting the impulse to frame things so simplistically hinges on a level of nuance that perhaps cannot be expected of non-specialists on social media - - .”* Yhtäältä kirjoittaja osoittaa puutteellisten argumenttien ymmärrettävyyden, mikäli virheen on tehnyt ei-spesialisti. Toisaalta hän viittaa ei-spesialistien taipumukseen yksinkertaistuksiin ja impulsseihin.

Huomiotta jää cancel-kulttuurissa esimerkiksi rasismien todellinen, institutionaalinen luonne (artikkelit 1, 2 ja 10). Canceloinnin keskittyessä yksittäisiin henkilöihin rasismi näyttäytyy canceloinnissa normaalista poikkeavana, eikä sen historiallista jatkumoa ymmärretä (em.). Kuitenkin esimerkiksi artikkelissa 2 canceloijien viitatessa twiittien avulla historiallisiin, lähes länsimaisen rasismien ”symboleiksi” muodostuneisiin tapahtumiin kuten holokaustiin, kirjoittajat toteavat tämän johtuvan siitä, etteivät canceloijat erota mittakaavaa systemaattisen massamurhan ja rasistisen purkauksen välillä. Vaikka kyseessä onkin täysin eri mittaluokan asiat, mielestäni nämä viittaukset voisi vaihtoehtoisesti tulkita osoitukseksi siitä, että canceloijat ymmärtävät rasismien historiallisesti jatkuvan, toiseuttamiseen perustuvan luonteen, eivätkä pidä rasistista solvausta yksittäistapauksena. Twiittien rajattu merkkimäärä ei ainakaan vähennä niiden monitulkintaisuutta.

Pohdinta

Canceloinnin määrittely

Sekä sananvapauteen, identiteettipolitiikkaan että aktivismiin kytkeytyviin puhetaipoihin liittyy keskeisesti kysymys siitä, mikä toiminta nimetään cancel-kulttuuriksi. Missään aineistoni

artikkeleista ei ollut eritelty cancel-kulttuurin tunnistamisperusteita, vaikka kyseessä olisi ollut case-tutkimus tiettyyn henkilöön tai instituutioon kohdistuvasta toiminnasta. Osassa artikkeleista cancel-kulttuurista puolestaan puhuttiin yleisenä ilmiönä ilman selkeää asiayhteyttä. Seuraavassa tuon esiin perusteita, miksi on ongelmallista. Toisekseen ehdotan, että cancel-kulttuurin erottaminen esimerkiksi calling-out-ilmioistä voisi lisätä cancel-sanan toimivuutta tieteellisissä tutkimuksissa.

Cancel-kulttuuri uhkana sananvapaudelle mainitaan useassa artikkeleissa. Tämä on ymmärrettävää, kun ajattelee tutkijoiden tekemää työtä arkaluontoistenkin aiheiden parissa. Toisaalta varsinaista näyttöä sananvapauden kaventumisesta ei ole, vaikka artikkelissa 8 todetaankin tutkijoiden kokeman sananvapauden kaventuneen. Tällaiseen kokemukseen on syytä suhtautua vakavasti. Samalla kuitenkin herää kysymys, onko (em. artikkelin) tutkijan rakentama ”cancel-kulttuuri-indeksi” paras mahdollinen nimi kokemuksen mittaamiselle, sillä se luo kuvan, että juuri cancel-kulttuuri on se tekijä, joka säätelee kokemusta sananvapaudesta. Kuten kirjoittaja itsekin toteaa, kokemus voi olla yhteydessä myös laajoihin työelämän rakennemuutoksiin, poliittisen polarisoitumisen asteeseen ja niin edelleen (em.).

Sananvapaus on arvo, jolloin siitä uhkaavasta asiasta tulee moraalisesti epäilyttävä. Itseilmaisun rajoista käydään jatkuvaa väantöä; sananvapaus tulkitaan joskus vapaudeksi loukata. Se, että ilmoille heitetään sananvapauden kaltainen kapula (kuten tehdään artikkeleissa 4, 8 ja 9) ilman että canceloitua henkilöä, taideteosta tai vastaavaa tutkitaan tapauskohtaisesti, on ongelmallista. Uhkaako canceloiminen sananvapautta silloinkin, jos asiasta on neuvoteltu vuosia – kuten artikkelin 10 tapausesimerkissä – ennen radikaalimpia toimenpiteitä?

Yleisellä tasolla liikkuva puhe cancel-kulttuurista pitää sisällään vaaran, että kaikki cancel-kulttuurin kohteena olleet herjat aina vuosien takaisesta ”vitsikkästä” Facebook-komentista rasistiseen huuteluu kadulla ovat toisiinsa rinnastettavissa, ja että cancel-kulttuuri uhkaa sananvapautta silloinkin, kun joku toteaa jotain umpirasistista. Näin eri mittakaavan asiat samaistetaan. Yhtä lailla mittaluokan suhteen tulisi olla huolellinen: esimerkiksi rasismilla ja seksismillä on paitsi yhteistä historiaa, myös eriävää historiaa.

Puutteita mittakaavan ja mittaluokan määrittelyssä voitaisiin kenties nimittää yhteismitattomuudeksi, joka on mediakulttuurin professori Mikko Lehtosen (29.9.2021) mukaan edistämässä ”tiedon ja totuuden kriisiä”. Hänen mukaansa asioita on vaikea verrata toisiinsa, koska niiltä puuttuu yhteinen perusta. Toisin sanoen konflikteissa asiat saatetaan nähdä täysin eri tulkintakehysten läpi. (em.)

Pienestä aineistostani suhteellisen suuri osa (4,8,9 ja 10) käsittelee cancel-kulttuuria korkeakoulumaailman kontekstissa. On huomattava, kuten artikkelissa 9 tuodaan ilmi, ettei

esimerkiksi tiedekunnan johdosta tapahtunut irtisanominen poliittisesti kiistanalaisen puheen vuoksi muodosta edes promillea työpaikkojen määrstä Yhdysvalloissa (vuosina 2000-2020). James Cairns toteaa teoksessaan (2017, 101–105), että Yhdysvalloissa opiskelijat ovat vastikään aktivoituneet kampuksilla, ja antaa lukuisia esimerkkejä opiskelijoiden järjestämistä kampanjoista ja lakoista, jotka ovat syntyneet reaktiona epäoikeudenmukaisuuden kokemuksille. Voiko opiskelijoiden aktivoituminen osaltaan herättää pelkoa keskusteluyhteyden katoamisesta, jos opiskelijat kieltäytyvät pelkän kuuntelijan roolista?

Cairnsin teos (2017) on vastalause puheelle milleniaalien hemmotellusta luonteesta. Hän vastustaa retoriikkaa, jonka mukaan nuorten tulisi ”tyytyä vähempään” (em.). Onkin mielenkiintoista, milloin opiskelijoiden toiminta nimetään cancel-kulttuuriksi, milloin aktivismiksi (vrt. artikkeli 10). Yhtä lailla kuin Cairns toteaa puheen hemmottelusta ja itseoikeuttamisesta maalaavan opiskelijoiden vaatimukset kohtuuttomiksi, voi puhe cancel-kulttuurista viedä huomiota pois vaatimuksista ja niiden perusteluista. Pikemminkin puhe toimii tällöin moraalipaniikin levittäjänä, kuten artikkelissa 7 huomautetaan.

Cancelointia edeltää joskus niin sanottu calling-out-vaihe, jossa väärin tehnyttä kutsutaan keskusteluun teoistaan (Clark, 2020). Calling-out ja cancel-toimintatavoissa on siis eroa, mutta eronteko hämärtyy helposti, ja sellainenkin toiminta, joka vielä sisältää neuvottelun mahdollisuuden, saatetaan nimetä canceloimiseksi.

On huomattava, ettei calling-out ole käsitteenä ottanut samanlaista tuulta alleen kuin cancel-kulttuuri; itse asiassa missään aineistoni artikkeleissa ei esiinny keskustelua eronteosta näiden ilmiöiden välillä. Artikkelin 1 otsikko *Racist call-outs and cancel culture on Twitter: The limitations of the platform's ability to define issues of social justice* on lupaava, mutta call-out käsite toimii tekstissä synonyymina canceloimiselle. Näiden kahden ilmiön erottaminen vaatisi huolellista pohdintaa cancel-kulttuuri-ilmiön rajoista ja määrittelystä. Tällainen puntarointi cancel-kulttuurin suhteesta muihin käsitteisiin lisäisi tutkimuksellista uskottavuutta ja tieteellistä tarkkuutta.

[Kylmä tie kuumissa kiistoissa](#)

Tutkiessaan konflikteja, joita jännitteisten aiheiden ympärillä ilmenee, tutkijat asemoituvat väistämättä suhteessa tutkimaansa konfliktiin. Tämä ei tarkoita, että tutkijat ottaisivat suoraan kantaa käsillä olevaan kiistaan, vaan pysytelläkseen etäällä kuumentuneesta keskustelusta he tarkastelevat konfliktin osapuolten toimintaa parhaaksi katsomillaan mittareilla tai käsitteellisten työkalujen avulla.

Ei ole kuitenkaan syytä ajatella, että valitut mittarit olisivat jollain tapaa neutraaleja (esim. Lehtonen ym. 2021.). Niiden on mahdollista tavoittaa kiinnostuksen kohteena oleva ilmiö vain rajatusta näkökulmasta käsin. Myöskään haluttomuus ottaa poliittisiin asioihin kantaa ei tarkoita objektiivisuutta (Demers 2011, 230). Itse asiassa osallistumattomuus todennäköisemmin vahvistaa kuin hajottaa vallitsevaa järjestystä (em.).

Länsimainen tiede on pääosin sisäänkirjoitettu palvelemaan maskuliinisia intressejä, koska historiallisesti sukupuolten välisessä työnjaossa on korostunut miesten osalta rationaalisuus ja naisten osalta tunnetyö perheen ja kodin parissa (Loughlin 1993, 15). Sosiaalitieteellistä tutkimusta kohtaan on tiedeyhteisön sisältä esitetty kritiikkiä, ettei sen tuottamaa tietoa käytetä niinkään yhteiskunnan hyödyksi vaan kontrollin välineenä (Demers 2011, 33). Feministinen sosiologia paitsi tunnistaa tiedon roolin mahdollisena kontrollimekanismina, myös pyrkii hyödyntämään sitä kontrolloinnin sijaan marginaalisten ihmisryhmien vapauttamiseen (Loughlin 1993, 15).

Konflikteille tyypillistä on perustella oma puolensa tai asemansa eettisyydellä, ja osoittaa vastapuolen asema epäeettiseksi, tai osoittaa vastapuoli sokeaksi motiiveilleen. Tällainen puhe on eettiseen kiistaan osallistumista ja puolen valitsemista. (Collins 1993, 301). Tieteen käsitellessä konflikteja on mahdollista, että tieteen eettisyys perustuu sen tunteettomuuteen, ja ”vastapuoli” eli tiedeyhteisön ulkopuoliset toimijat, nähdään ainoastaan tunteidensa varassa toimiviksi. Aineistosta tekemäni havainnot viittaavat siihen, että järki ja tunne nähdään edelleen toisillensa vastakkaisina. Kun lämmin tunne ja kylmä järki asetellaan vastakkain tieteellisessä tekstissä, syntyy hyvin todennäköisesti hierarkia, jossa järjen rooli näyttäytyy moraalisesti ylempänä suhteessa tunteeseen.

Tällainen vastakkainasettelu ei kuitenkaan ole rationaalisessa tieteellisessä tutkimuksessakaan välttämätöntä. Esimerkiksi Hochschild (2016, 5) käsitteellistää empatiamuurin, joka on toisen ihmisen ymmärtämiseen vaikuttava este. Empatiamuurin ylittäminen tarkoittaa hänen tutkimuksessaan elämänsäkulun, tunteiden ja poliittisen toiminnan välisten yhteyksien ymmärtämistä (em.). Empatiamuurin käsite ei tietenkään sovi mihin tahansa tutkimusasetelmaan, mutta tuon sen yhdeksi esimerkiksi niistä työkaluista, jotka mahdollistavat tunteiden kohtelemisen järjen kanssa tasavertaisena, tai mikä parempaa, tunteiden kohtelemisen järjestä erottamattomana.

Lopuksi

Olen käsitellyt tutkielmassani cancel-kulttuuria koskevia puhetapoja kymmentä tieteellistä artikkelia tarkastellen. Tutkimusartikkeleissa tuotiin esiin cancel-kulttuuri vahvasti identiteettipoliittisiin kamppailuihin liittyvänä ilmiönä. Useassa artikkelissa myös ilmaistiin huolta cancel-kulttuurin mahdollisesta uhkaavuudesta sananvapaudelle.

Aineistoni artikkelit tuskin ovat poikkeuksellisia siinä, että cancel-kulttuuri-ilmiötä ei ole niissä tarkoin rajattu. Jo aineistoa hankkiessani kiinnitin huomiota siihen, että sain hakujeni tulokseksi artikkeleita, joiden sisältö käsitteli vain vaivoin cancel-kulttuuria. Siksi koin tarpeelliseksi tiukentaa hakukriteereitani.

Aineistoni pienuuden vuoksi tutkielmaani ei voi nimittää kokoavaksi katsaukseksi cancel-kulttuuria koskeviin artikkeleihin. Sen sijaan useimmista artikkeleista löytyvät puhetavat, kuten cancel-kulttuuri uhkana sananvapaudelle, antavat osviittaa siitä, mitkä saattavat olla tyypillisiä näkökulmia cancel-kulttuurista puhuttaessa. Tutkielmani antaa esimerkkejä siitä, miten tutkimuksissa saatetaan käsitellä poliittisesti jännitteistä aihetta.

Olen esittänyt kriittisiä huomioita aineistossani esiintyviä puhetapoja kohtaan. Kriittikkini pohjautuu pitkälti siihen, ettei cancel-kulttuuria ollut käsitteenä juuri perusteltu tai rajattu. Vaikuttaa siltä, että käsitys siitä, mitä pidetään cancel-kulttuurina, on oletusarvoisesti yhteisesti jaettu. Näin ei kuitenkaan välttämättä ole, etenkin kun aihe jakaa poliittisesti mielipiteitä (esim. Clark 2020). Esittämäni kritiikki ei tarkoita, että pyrkimykseni olisi vähätellä artikkeleissa esiintyviä tutkimustuloksia tai väittää, ettei niissä käsitellyt ilmiöt ole cancel-kulttuuria. Pikemminkin olen pyrkinyt tuomaan esiin, että tuoreudessaan kiinnostusta herättävän käsitteen käyttö tutkimuksessa ei välttämättä vahvista marginalisoitujen ihmisten asemaa.

Lisäksi olen pohtinut tunteen ja järjen asemaa tieteen käsitellessä konfliktille herkkiä aiheita. Feministisen sosiologian mukaan rationaalisuuden ja emotionaalisuuden erottamista käytetään muun muassa sukupuolittuneen työnjaon perusteena (esim. Loughlin 1993). Näiden erottaminen lieneekin usein hyödyllistä, mutta on syytä pohtia, onko näin väistämättä. Aineistoni perusteella vaikuttaa siltä, että rationaalisuudella ja emotionaalisuudella on tieteessä hierarkkinen suhde ensin mainitun eduksi. Herää kysymys, kenen intressejä hierarkia kulloinkin palvelee.

Lähteet

- Alasuutari, Pertti (2011): *Laadullinen tutkimus 2.0*. Tampere: Vastapaino.
- Clark, Meredith D. (2020): DRAG THEM: A brief etymology of so-called “cancel culture”. *Sage Publishing: Communication and the Public*. 5 (3–4), 88–92.
- Cairns, James (2017): *The Myth of the Age of Entitlement – Millennials, Austerity and Hope*. Ontario: University of Toronto Press.
- Collins, Randall (1993): Ethical Controversies of Science and Society: A Relation Between Two Spheres of Social Conflict. Teoksessa Brante, Thomas, Fuller, Steve & Lynch, William (toim.): *Controversial Science. From content to contention*. Albany: State University of New York. (s. 301–317).
- Demers, David (2011): *The Ivory Tower of Babel – Why Social Sciences Fail to Live Up Their Promises*. New York: Algora Publishing.
- Gibbs, Graham R. (6.5.2015): *Discourse Analysis Part 2: Foucauldian Approaches*. https://www.youtube.com/watch?v=E_ffCsQx2Cg Verkkoluento. Katsottu viimeksi 25.10.2021
- Hochschild, Arlie R. (2016): *Strangers in Their Own Land – Anger and Mourning on The American Right*. New York City: The New Press.
- Pudas, Mari (29.4.2021): Tästä Aki Manninen -kohussa on kyse. *Iltalehti*. <https://www.iltalehti.fi/viihdeuutiset/a/fla9d6db-2fbb-4f1f-a246-03d602ca1ccf> (viitattu 30.11.2021)
- Jokinen Arja, Juhila Kirsi & Suoninen Eero (2016): *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino.
- Lehtonen, Turo-Kimmo, Meskus, Mianna & Pyyhtinen, Olli (2021): *From Social Constructionism to The Construction of The Social*. Luentosarja Tampereen yliopistolla 26.10. –7.12.2021. Tampereen yliopisto.
- Lehtonen, Mikko (29.9.2021): *Jäähvyäiset totuudelle? Onko tiedolle olemassa yhteistä mittapuuta?* Luento Tampereen yliopistolla 29.9.2021. Julkaistu 1.10.2021. https://soundcloud.com/radio_moreeni/mikko-lehtosen-jaahyvaisluento-2992021. Viimeksi kuunneltu 8.10.2021.

- Loughlin, Julia (1993): *The Feminist Challenge to Social Studies of Science*. Teoksessa Brante, Thomas, Fuller, Steve & Lynch, William (toim.): *Controversial Science. From content to contention*. Albany: State University of New York. (s. 3–20).
- Salo, Ulla-Maija (2015): Simsalabim, sisällönanalyysi ja koodaamisen haasteet. Teoksessa Aaltonen, Sanna & Högbacka, Riitta (toim.): *Umpikujasta oivallukseen: refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa*. (s. 166–190). Nuorisotutkimusseuran julkaisuja. Tampere: Tampereen Yliopistopaino.
- Taylor, Stephanie (2013): *What Is Discourse Analysis?* Lontoo: Bloomsbury Publishing.
- Therborn, Göran (2015): *Eriarvoisuus tappaa*. Tampere: Vastapaino.

Liite 1

Aineisto

1. Bouvier, Gwen (2020): Racist call-outs and cancel culture on Twitter: The limitations of the platform's ability to define issues of social justice. *Discourse, Context & Media*, 38.
2. Bouvier, Gwen & Machin, David (2021): What gets lost in Twitter 'cancel culture' hashtags? Calling out racists reveals some limitations of social justice campaigns. *Discourse & Society*, 32 (3), 307-327
3. Bucher, Matt & Chipperfield, Grace (2021): How to be a Fan in the Age of Problematic Faves. *Life Writing*, 18 (1), 67-78, <https://doi.org/10.1080/14484528.2021.1864090>
4. Darbyshire Philip, Patrick Leanne, Williams Shaun, McIntosh Nichol & Ion Robin (2020): The Culture Wars, nursing, and academic freedom. *Journal of advanced nursing*, 76 (11).
5. Krebs, Nicholas D. (2020): "Krazy Kripples" and the Transformative Body Politics of Disability and Race: Watching South Park in the Age of "Cancel Culture". *Journal of Literary & Cultural Disability Studies*, 14 (3), 301-316. <https://doi.org/10.3828/jlcds.2020.19>
6. Latif, Jibril (2020): American Muslim Character Cancellation: Framing Engagement through the Sphere of Deviance. *Media and Communication*, 8 (4), 133-144
7. Ng, Eve (2020): No Grand Pronouncements Here...: Reflections on Cancel Culture and Digital Media Participation. *Television & New Media*, 21 (6), 621-627
8. Norris, P. (2021). Cancel Culture: Myth or Reality? *Political Studies*. <https://doi.org/10.1177/00323217211037023>
9. Rom, Mark Carl & Mitchell, Kristina (2021): Teaching Politics in a Call-Out and Cancel Culture. *PS: Political Science & Politics*, 54 (3), 610-614. doi:10.1017/S1049096521000433 Cambridge University Press. 24 June 2021.
10. Veil, Shari R. & Waymer, Damion (2021): Crisis narrative and the paradox of erasure: Making room for dialectic tension in a cancel culture. *Public Relations Review*, 47.